

DOI: 10.55643/ser.1.55.2025.589

Юрій Гайда

д.с.-г.н., професор кафедри економіки та економічної теорії, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна;
ORCID: [0000-0001-6019-9654](https://orcid.org/0000-0001-6019-9654)

Тетяна Длугопольська

к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна;
e-mail: tetianadlughopolska@gmail.com
ORCID: [0000-0003-1925-963X](https://orcid.org/0000-0003-1925-963X)
(Corresponding author)

Назар Цяпа

кафедра економіки та економічної теорії, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна;
ORCID: [0009-0005-0820-5443](https://orcid.org/0009-0005-0820-5443)

Received: 17/02/2025

Accepted: 17/03/2025

Published: 31/03/2025

© Copyright
2025 by the author(s)

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

СТАРІННЯ НАСЕЛЕННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВПЛИВ НА СТРУКТУРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

АНОТАЦІЯ

Старіння населення є однією з ключових демографічних проблем України, що має значний вплив на економіку, соціальні системи та ринок праці. У статті досліджена динаміка цього процесу, його наслідки для державного бюджету, пенсійного забезпечення та соціальної політики. Основною метою наукової роботи є дослідження динаміки старіння населення України та оцінка його впливу на ключові економічні показники з метою визначення стратегій зниження негативного впливу на економіку країни. Основним методом було обрано кореляційний аналіз, однак використані також методи компаративного аналізу, систематизації та формалізації. Проаналізовано основні теорії старіння населення, серед яких теорія відчуження, теорія активності, теорія субкультури, вікової стратифікації й теорія символічного інтеракціонізму. Особливу увагу приділено впливу війни на демографічні зміни, зокрема зниженню народжуваності, зростанню смертності та масовій еміграції. Розроблено прогностичні моделі впливу старіння населення на економіку України в умовах війни за оптимістичним і песимістичним сценаріями. Результати дослідження вказують на необхідність реформування пенсійної системи, стимулювання трудової активності літніх людей і впровадження комплексних соціально-економічних стратегій для мінімізації негативних наслідків старіння населення.

Ключові слова: старіння населення, тривалість життя, пенсіонер, соціальний захист, кореляційний аналіз, прогнозування

JEL Класифікація: H55, I38, J11, J14, O15

ВСТУП

Старіння населення є однією з ключових демографічних тенденцій сучасного світу, що має значний вплив на різні аспекти соціально-економічного розвитку країн світу: економіку, соціальні системи та ринок праці. В Україні ця проблема стає дедалі гострішою, враховуючи тривале зниження народжуваності, триваючу війну та масштабні міграційні процеси. Ці фактори створюють додаткове навантаження на державний бюджет, зокрема на пенсійний фонд і систему соціального забезпечення. Водночас, скорочення частки працездатного населення та зростання частки осіб пенсійного віку загострює проблему економічного розвитку й стійкості соціальних інститутів.

Актуальність дослідження динаміки старіння населення та його впливу на економіку зростає у зв'язку з тим, що цей процес має довгострокові наслідки, які безпосередньо впливають на фінансову стабільність держави. Особливої важливості ця проблема набуває в умовах сучасної України, яка стикається з демографічними викликами, посиленими війною, еміграцією та політичною нестабільністю. Аналіз цих процесів дозволяє розробити ефективні стратегії для пом'якшення негативного впливу старіння на економіку, зокрема через реформування пенсійної системи, стимулювання трудової активності літніх людей і підтримку народжуваності.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Старіння населення — процес, який супроводжується збільшенням частки осіб старшого віку в загальній структурі населення. Старіння населення має значні соціа-

льні та економічні наслідки, що підтверджують численні дослідження. Так, П. Даймонд та Дж. Міррліс (Diamond & Mirrlees, 1978) підкреслюють, що зі зростанням частки літніх людей збільшується навантаження на системи соціального забезпечення, особливо пенсійні фонди. К. Джонсон (Johnson, 2008) відзначає, що старіння скорочує робочу силу, а це сповільнює економічне зростання та потребує інновацій у царині продуктивності праці. Р. Барро та К. Сала-і-Мартін (Barro & Sala-i-Martin, 2003) наголошують на важливості стратегій активного залучення літніх людей до ринку праці, щоб зменшити навантаження на соціальні системи.

Такі вчені, як Г. Холл, Е. Ковдрі, Р. Лінтон, Р. Хавігурст і Т. Парсонс (Bengtson et al., 1997), заклали основи соціальної геронтології — галузі, що досліджує вплив старіння на особистість і суспільство. У рамках цієї галузі існує велика кількість теорій старіння населення, основні характеристики яких спробуємо узагальнити у вигляді Табл. 1.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика теорій старіння населення.

Назва теорії	Представники	Основні характеристики
Теорія відчуження	E. Cummings, W. Henry	Вікове віддалення від соціальних ролей і зобов'язань, зниження міжособистісних зв'язків як підготовка до завершення життя. Процес «соціального відходу» характеризується втратою соціальних ролей, обмеженням соціальних контактів і «втечею» в себе
Теорія активності	R. Havighurst, B. Neugarten	Збереження соціальної активності та взаємодії навіть у старості, що сприяє емоційному благополуччю
Теорія субкультури	A. Rose	Літні люди створюють окрему субкультуру з власними соціальними нормами та зв'язками, відокремленими від інших груп
Теорія вікової стратифікації	M. Riley, M. Johnson, A. Foner	Суспільство складається з вікових груп, кожна з яких має специфічні соціальні ролі та статуси, що змінюються з віком
Теорія символічного інтеракціонізму	G. Mead	Старіння як процес взаємної адаптації індивіда й суспільства, де важливо створювати умови для активного старіння

Однією з найвідоміших концепцій є теорія відчуження (disengagement theory), яку розробили Е. Каммінгс і У. Генрі (Cummings & Henry, 1961). Вона пояснює, що з віком відбувається природний процес віддалення особи від соціальних ролей та обов'язків. Це відчуження може бути ініційоване й самою особою, і суспільством, що поступово знижує увагу до літніх людей. Теорія розглядає це як підготовку до завершення життєвого шляху.

На противагу, теорія активності (Havighurst et al., 1968) стверджує, що навіть у літньому віці люди прагнуть підтримувати ті самі соціальні ролі та активність, що й у молодшому віці. Успішне старіння за цією теорією визначається збереженням активної участі в суспільному житті та підтриманням емоційного благополуччя.

Інша важлива теорія — теорія субкультури (Rose, 1962), яка стверджує, що літні люди формують окрему субкультуру з власними нормами та соціальними зв'язками. Відповідно до цієї теорії, літні люди знаходять підтримку та спільність у своїх колах, створюючи своєрідну культурну ізоляцію від інших вікових груп.

Теорія вікової стратифікації (Eisele, 1974) підкреслює, що суспільство складається з вікових груп, кожна з яких має свої соціальні ролі та привілеї. З віком люди часто втрачають свої ролі та соціальний статус, що вимагає від суспільства перегляду підходів до інтеграції літніх осіб.

Теорія символічного інтеракціонізму (Mead, 1934) стверджує, що старіння є двостороннім процесом адаптації, де суспільство повинно створювати умови для активного старіння, а літня людина — пристосовуватися до нових соціальних ролей.

Порівняння основних теорій старіння демонструє їхній різний підхід до інтерпретації соціальних і психологічних змін у літньому віці. Так, якщо теорія відчуження розглядає старіння як поступовий процес відходу від активної соціальної ролі, акцентуючи увагу на природній соціальній ізоляції, то теорія активності робить акцент на тому, що літні люди можуть і повинні зберігати соціальну активність, якщо прагнуть досягти задоволення від життя на пізніх етапах. Вона наголошує на позитивному впливі соціальних контактів і участі в спільноті для загального добробуту. Однак теорія може бути обмеженою, оскільки не завжди враховує об'єктивні перешкоди для активності, такі як погіршення здоров'я або обмежені фінансові ресурси. Теорія субкультури звертає увагу на соціальну згуртованість літніх людей, однак може призвести до формування ізольованих груп, що не завжди сприяє інтеграції в ширше суспільство. Найбільш комплексним підходом можна вважати теорію вікової стратифікації, оскільки вона розглядає старіння в контексті соціальних структур і змін у статусі протягом усього життя. Вона враховує не лише індивідуальні

зміни, але й вплив суспільних механізмів на зміну соціальних ролей, що робить її більш універсальною для дослідження старіння в різних культурних і економічних контекстах.

Згодом на основі вищезазначених теорій розвинулися сучасні концепції т.з. «срібної економіки» (Zhukovska et al., 2021), інклюзивної економіки (Dluhopolskyi & Zhukovska, 2024; Dluhopolskyi & Zhukovska, 2023), економіки сталого розвитку (Letunovska et al., 2023; Simakhova et al., 2022; Lyashenko & Dluhopolskyi, 2024; Hayda et al., 2024), в яких залучення до активного соціального та економічного життя людей старшого віку розглядають як невід'ємну складову розвитку суспільства XXI століття.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є вивчення динаміки старіння населення України та оцінка його впливу на ключові економічні показники з метою визначення стратегій зниження негативного впливу на економіку країни. Завдання дослідження:

- проаналізувати сучасні теорії старіння населення та їх економічні наслідки;
- вивчити динаміку основних соціально-демографічних показників України за останнє десятиліття;
- оцінити вплив старіння населення на основні економічні показники, такі як ВВП, витрати на соціальний захист і пенсійне забезпечення;
- провести кореляційний аналіз взаємозв'язків між старінням населення та економічною активністю;
- спрогнозувати вплив старіння населення на економіку України за умов війни за двома сценаріями (песимістичним та оптимістичним);
- розробити рекомендації щодо адаптації економічної політики до умов старіння населення.

МЕТОДИ

Дослідження старіння населення передбачає застосування різноманітних методів, які разом формують комплексний підхід до аналізу демографічних змін. Демографічні методи оцінюють вікову структуру населення, середню тривалість життя та коефіцієнти старіння, що дозволяє прогнозувати майбутні демографічні зрушення та їхній вплив на економіку. Зокрема, аналіз народжуваності, смертності та міграції є основою для формування політики в умовах старіння населення. Соціологічні методи, такі як опитування та інтерв'ю, допомагають зрозуміти соціальні ролі літніх людей, їхній статус і якість життя. Вони також сприяють ідентифікації проблем, із якими стикаються літні люди, що дозволяє розробляти стратегії для покращення соціальних послуг і інтеграції старших осіб у суспільне життя. Економічний аналіз старіння зосереджується на його впливі на ринок праці та соціальні системи. Зростання частки пенсіонерів підвищує витрати на соціальне забезпечення й охорону здоров'я, що вимагає реформ у пенсійній системі та гнучкості на ринку праці для продовження трудової активності літніх людей. Біомедичні дослідження фокусуються на фізіологічних і генетичних процесах старіння, допомагаючи розробляти методи профілактики вікових захворювань і підтримувати активне довголіття. Психологічні підходи, у свою чергу, вивчають когнітивні та емоційні зміни в літніх людей, що дозволяє розробляти програми психологічної підтримки для зменшення стресу та депресії. Загалом, комплексний підхід, що включає демографічні, соціологічні, економічні, біомедичні та психологічні методи, дозволяє отримати глибше розуміння старіння й розробити стратегії для підтримки літніх людей та адаптації суспільства до демографічних змін.

РЕЗУЛЬТАТИ

Статеві-віковий розподіл населення України 2024 року дає розуміння щодо демографічних тенденцій, які суттєво впливають на соціально-економічну динаміку країни. Аналіз даних Рис. 1 дозволяє оцінити старіння населення, зміни в розподілі за статтю та віковими групами, а також передбачити майбутні виклики для пенсійної системи, ринку праці та соціальних послуг. Ураховуючи зниження народжуваності та зростання тривалості життя, Україна стикається зі зростаючою часткою літнього населення, що вимагає адаптації політики та стратегій на всіх рівнях управління.

Аналіз статеві-вікового розподілу населення України відображає значущі демографічні зміни, які матимуть тривалі впливи на соціально-економічну структуру країни. Діаграма на Рис. 1 наочно демонструє збільшення кількості осіб старших вікових категорій, що свідчить про перманентний процес старіння населення України. Таке старіння спричинюється тривалішим середнім віком життя та зниженням народжуваності, що є глобальною тенденцією. Особливо

помітна на діаграмі зміна кількості осіб віком від 55 до 74 років, яка перевищує кількість молодшої працездатної вікової групи (25-54 роки). Таке співвідношення може спричинити економічні та соціальні виклики, такі як зростання витрат на пенсії та здоров'я, а також потребу в реформуванні системи соціального забезпечення для збалансування потреб усіх груп населення.

Збільшення частки літніх людей у структурі населення ставить перед Україною ряд викликів на макроекономічному рівні. Зокрема, виникає більший тиск на систему пенсійного забезпечення, оскільки більша кількість населення переходить на пенсію та потребує соціальної підтримки від держави. Як наслідок, може зрости дефіцит Пенсійного фонду без ефективних заходів щодо реформування цієї системи, таких як підвищення пенсійного віку або збільшення податкових ставок.

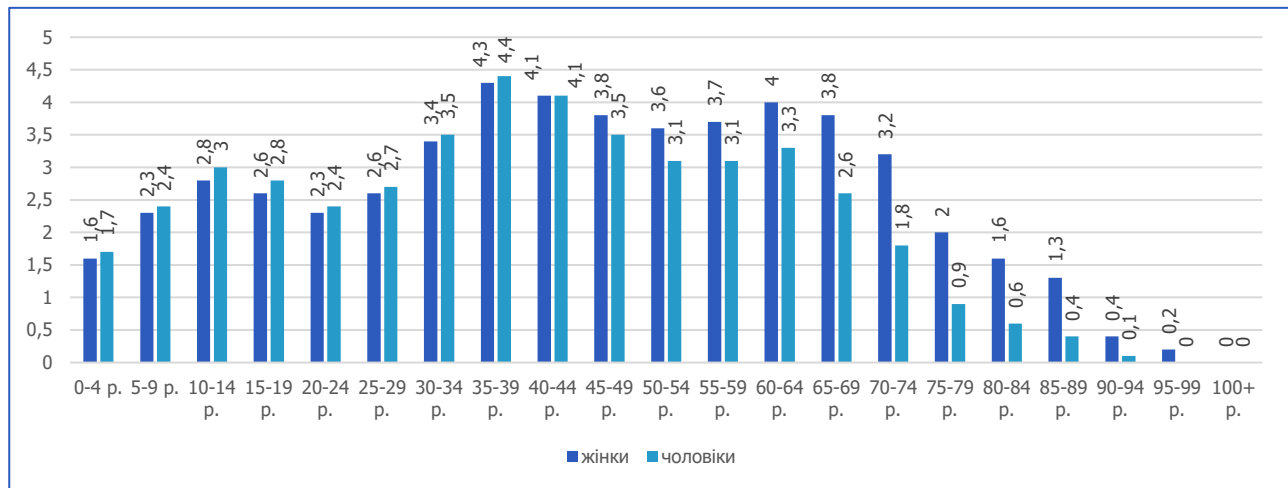

Рис. 1. Статеві-віковий розподіл населення України 2024 р., %. (Джерело: побудовано на основі Population Pyramids of the World from 1950 to 2100)

Аналіз соціально-демографічної ситуації в Україні є необхідним для розуміння ключових тенденцій у царині населення та їхнього впливу на економіку країни. Старіння населення, зниження рівня народжуваності та скорочення тривалості життя створюють додаткові виклики для соціальної політики, ринку праці та фінансової стійкості держави. Ці процеси впливають на баланс між зайнятим і непрацюючим населенням, що потребує адаптації політик у соціально-економічній сфері. У світлі демографічних змін особливо важливим є аналіз впливу війни з Росією, яка почалася 24 лютого 2022 року, на демографічні показники (Табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка соціально-демографічних показників розвитку України у 2010-2023 рр. (Джерело: побудовано на основі Mereshchuk, 2024; National Bank of Ukraine, 2024; Pension Fund of Ukraine, 2024; Texty.org.ua, 2023)

	Кількість пенсіонерів, млн осіб	Частка пенсіонерів у структурі населення, %	Співвідношення зайнятого населення й пенсіонерів	Середня очікувана тривалість життя, років	Кількість народжених на 1000 населення	Сумарний коефіцієнт народжуваності, на 1 жінку
2010	13,72	29,97	1,40	70,44	10,80	1,44
2011	13,74	30,11	1,40	71,02	11,01	1,46
2012	13,82	30,34	1,39	71,15	11,43	1,53
2013	13,64	30,03	1,42	71,37	11,09	1,51
2014	13,53	31,52	1,34	71,37	10,85	1,50
2015	12,15	28,41	1,35	71,38	10,70	1,51
2016	12,30	28,88	1,32	71,68	9,32	1,47
2017	11,96	28,22	1,35	71,98	9,40	1,374
2018	11,36	26,95	1,44	71,76	8,70	1,301
2019	11,30	26,97	1,47	72,01	8,10	1,228
2020	11,13	26,74	1,43	71,35	7,80	1,217
2021	10,84	26,33	1,44	69,77	7,30	1,16
2022	10,72	32,48	1,24	66,70	6,68	1,00
2023	10,30	33,23	1,30	64,10	6,03	0,85

Згідно з даними Табл. 2, кількість пенсіонерів в Україні поступово знижувалася з 2010 (13,72 млн осіб) до 2023 р. (10,30 млн осіб). Така динаміка може бути пов'язана зі скороченням загальної кількості населення, зокрема внаслідок демографічної кризи, еміграції та втрат під час воєнних дій. Водночас частка пенсіонерів у структурі населення коливається: зниження частки до 26,33% 2021 року змінюється різким зростанням до 33,23% 2023 року, що вказує на старіння населення внаслідок зниження народжуваності та збільшення смертності.

Співвідношення зайнятого населення до пенсіонерів варіюється з 1,40 2010 року до 1,30 2023 року. Незважаючи на тенденцію до зростання цього показника в окремі роки, його загальне зниження свідчить про зменшення кількості працюючих осіб порівняно з кількістю пенсіонерів. Така динаміка відображає старіння населення та поступове скорочення частки економічно активних осіб, що створює додатковий тиск на систему пенсійного забезпечення, оскільки зростає навантаження на працюючих громадян, що фінансують пенсійні виплати через податкові відрахування.

Протягом аналізованого періоду середня тривалість життя в Україні зростала до 72,01 років 2019 року, що свідчить про покращення умов життя та медичних послуг. Проте, починаючи з 2021 року, тривалість життя різко скоротилася до 64,10 років 2023 року, що пов'язано з погіршенням умов життя внаслідок повномасштабної війни з росією, а також зростанням рівня смертності через воєнні дії, еміграцію та проблеми зі здоров'ям населення.

Кількість народжених на 1000 населення поступово знижувалася з 10,80 2010 року до 6,03 2023 року, що є показником демографічної кризи. Сумарний коефіцієнт народжуваності на одну жінку також зменшився з 1,44 2010 року до 0,85 2023 року, що вказує на значне скорочення народжуваності, що пов'язано з економічною нестабільністю, відсутністю соціальних гарантій для молодих сімей і впливом війни на планування сім'ї. Таке падіння народжуваності призводить до загального скорочення населення та загострення демографічних проблем у майбутньому.

Початок повномасштабної війни 2022 року мав значний негативний вплив на демографічну ситуацію в Україні. Різке скорочення тривалості життя, зниження кількості народжених і збільшення частки пенсіонерів відображають складну соціально-економічну ситуацію, яка була спричинена воєнними діями, масовою еміграцією та зростанням рівня смертності. Війна створила нові виклики для демографічної та соціальної політики України, що потребує негайних реформ для адаптації до нових умов і стабілізації ситуації.

Важливим етапом дослідження є проведення кореляційного аналізу, який дозволить кількісно оцінити взаємозв'язки між старінням населення та ключовими економічними показниками. Для цього обрано низку індикаторів, які відображають і загальний економічний стан, і специфічні аспекти соціальної підтримки. Реальний ВВП є основним показником економічної продуктивності, який урахує інфляційні процеси й дозволяє оцінити реальний обсяг виробництва. ВВП на душу населення дає змогу оцінити рівень добробуту й продуктивності на одну особу, що є особливо важливим у контексті старіння населення. Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення та видатки на охорону здоров'я відображають рівень державної підтримки соціально вразливих верств населення, таких як пенсіонери. Витрати на виплату пенсій демонструють навантаження на державний бюджет у контексті зростаючої кількості пенсіонерів, а відношення витрат на виплату пенсій до ВВП допомагає зрозуміти ступінь цього навантаження в загальному обсязі економіки (Табл. 3).

Динаміка економічних показників у контексті старіння населення в Україні демонструє ряд важливих тенденцій. Реальний ВВП протягом періоду 2010-2023 рр. коливався, зокрема спостерігалось різке падіння в 2014-2016 рр. на тлі економічної та політичної кризи, а також повномасштабної війни 2022 року, яка призвела до ще одного падіння економіки. Хоча показники реального ВВП зростають після 2017 р., вони залишаються нижчими за довоєнний рівень.

ВВП на душу населення демонструє загальну тенденцію до зростання з 3078,40 дол. США 2010 року до 5181,40 дол. США 2023 року, що пов'язане зі зменшенням кількості населення, а не лише зі зростанням економіки. Це підтверджує необхідність аналізу ВВП в контексті демографічних змін, включаючи старіння населення.

Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення також зростали до 2023 р., особливо після 2020 р., що вказує на зростаючу потребу підтримки вразливих груп населення, включаючи пенсіонерів. Видатки на охорону здоров'я зростали до 2021 р., а потім дещо зменшились, що може бути пов'язано зі скороченням бюджетів на охорону здоров'я через економічні труднощі.

Таблиця 3. Динаміка показників стану економіки України та видатків на утримання людей пенсійного віку у 2010-2023 рр. (Джерело: побудовано на основі Mereshchuk, 2024; National Bank of Ukraine, 2024; Pension Fund of Ukraine, 2024; Pension Fund of Ukraine, 2023; Texty.org.ua, 2023)

	Реальний ВВП, млрд дол. США (у цінах попереднього року)	ВВП на душу населення, дол. США	Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, млрд дол. США	Видатки на охорону здоров'я, млрд дол. США	Витрати на виплату пенсій, млрд дол. США	Відношення витрат на виплату пенсій до ВВП, %
2010	141,21	3078,40	8,73	1,10	24,41	17,28
2011	160,47	3704,80	7,97	1,28	26,62	16,59
2012	163,19	4004,80	9,42	1,42	29,52	18,09
2013	176,48	4187,70	11,08	1,61	31,62	17,92
2014	114,84	3104,70	6,78	0,89	20,63	17,97
2015	65,48	2124,70	4,75	0,52	12,20	18,64
2016	79,62	2187,70	5,95	0,49	9,95	12,50
2017	91,95	2638,30	5,43	0,63	11,03	11,99
2018	113,36	3096,60	6,02	0,83	13,19	11,63
2019	142,22	3661,50	8,46	1,49	16,87	11,86
2020	141,65	3751,70	11,97	4,63	17,82	12,58
2021	159,92	4827,80	12,43	6,25	18,16	11,36
2022	119,53	4576,00	13,17	5,70	19,18	16,05
2023	150,89	5181,40	12,83	4,90	20,41	13,52

Витрати на виплату пенсій стабільно зростали протягом досліджуваного періоду з 24,41 млрд дол. США 2010 року до 20,41 млрд дол. США 2023 року, що свідчить про зростаючий фінансовий тиск на пенсійну систему. Однак важливо зазначити, що цей тиск є дещо оманливим, оскільки значна частина українських пенсіонерів отримує досить низькі виплати, часто менші за 100 доларів США на місяць. Незважаючи на загальне зростання витрат на пенсійні виплати, ці виплати залишаються недостатніми для забезпечення гідного рівня життя більшості пенсіонерів. Це підкріплюється зростанням відношення витрат на виплату пенсій до ВВП, яке в певні періоди перевищувало 17%. Після 2017 р. цей показник почав знижуватися, що може бути пов'язано зі зменшенням кількості пенсіонерів і спробами держави контролювати витрати в умовах економічних труднощів, але проблема низьких пенсій залишається актуальною.

Для поглибленого аналізу додаються показники соціально-демографічного стану країни, такі як кількість пенсіонерів, частка пенсіонерів у структурі населення, співвідношення зайнятого населення й пенсіонерів, середня очікувана тривалість життя, кількість народжених на 1000 населення та сумарний коефіцієнт народжуваності на одну жінку. Проведення кореляційного аналізу цих показників дозволить встановити, наскільки демографічні зміни, зокрема старіння населення, впливають на економіку і якою мірою соціально-демографічні чинники визначають майбутній економічний розвиток країни.

Використовуючи пакет аналізу даних MS Excel і наведені вище дані, побудуємо кореляційну матрицю показників стану економіки та соціально-демографічного стану України у 2010-2023 роках (Табл. 4).

Кореляційний аналіз показує, що витрати на соціальний захист мають тісний позитивний зв'язок із ВВП на душу населення (0,9168), що свідчить про важливість соціальних програм у підтримці економічного добробуту. Водночас витрати на виплату пенсій мають високу кореляцію з реальним ВВП (0,8344), підкреслюючи значення соціальної підтримки для стабільності економіки. Однак низький рівень пенсій, що є типовим для України, обмежує вплив цих виплат на економіку. Зокрема, частка витрат на пенсії у ВВП є відносно малою (близько 13%), що знижує тиск на економічні ресурси країни, але ставить перед державою питання про належний рівень соціального забезпечення пенсіонерів.

Кореляційні розрахунки показали, що кількість пенсіонерів не має суттєвого негативного впливу на ВВП (-0,3544) й ВВП на душу населення (-0,3831), що суперечить традиційним економічним теоріям, які передбачають, що старіння населення мало б суттєво знижувати продуктивність і збільшувати навантаження на державні ресурси. Проте в умовах України цей вплив мінімальний через низький розмір пенсійного забезпечення, адже, за даними Пенсійного фонду України, близько 8 мільйонів пенсіонерів отримують пенсію меншу, ніж 155 дол. США на місяць, що є нижчим

за міжнародно визнану межу бідності (5,05 дол. США на день). Такий низький рівень пенсій не створює значного навантаження на публічні фінанси, як це могло б бути в країнах із вищими соціальними стандартами.

Таблиця 4. Результати кореляційного аналізу впливу старіння населення на економічні показники України у 2010-2023 рр. (Джерело: побудовано на основі Mereshchuk, 2024; National Bank of Ukraine, 2024; Pension Fund of Ukraine, 2024; Pension Fund of Ukraine, 2023; Texty.org.ua, 2023)

	Реальний ВВП, млрд дол. США (у цінах попереднього року)	ВВП на душу населення, дол. США	Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, млрд дол. США	Видатки на охорону здоров'я, млрд дол. США	Витрати на виплату пенсій, млрд дол. США	Відношення витрат на виплату пенсій до ВВП, %	Кількість пенсіонерів, млн осіб	Частка пенсіонерів у структурі населення, %	Співвідношення зайнятого населення й пенсіонерів	Середня очікувана тривалість життя	Кількість народжених на 1000 населення	Сумарний коефіцієнт народжуваності, на 1 жінку
Реальний ВВП, млрд дол. США (у цінах попереднього року)	1											
ВВП на душу населення, дол. США	0,7804	1										
Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, млрд дол. США	0,6926	0,9168	1									
Видатки на охорону здоров'я, млрд дол. США	0,3974	0,8069	0,8881	1								
Витрати на виплату пенсій, млрд дол. США	0,8344	0,5293	0,4702	0,0869	1							
Відношення витрат на виплату пенсій до ВВП, %	0,0895	-0,0907	-0,0730	-0,2958	0,6042	1						
Кількість пенсіонерів, млн осіб	0,1733	-0,3544	-0,3831	-0,6634	0,5765	0,7056	1					
Частка пенсіонерів у структурі населення, %	0,1332	0,3302	0,2844	0,1119	0,4303	0,5630	0,1890	1				
Співвідношення зайнятого населення й пенсіонерів	0,4292	-0,0132	-0,0806	-0,1744	0,1809	-0,2603	0,1650	-0,7467	1			
Середня очікувана тривалість життя, років	-0,2185	-0,6924	-0,6679	-0,6885	-0,1297	0,0066	0,5087	-0,6686	0,5963	1		
Кількість народжених на 1000 населення	-0,0236	-0,5371	-0,5734	-0,7788	0,3955	0,6802	0,9516	0,0155	0,2224	0,6519	1	
Сумарний коефіцієнт народжуваності, на 1 жінку	-0,1757	-0,6815	-0,6740	-0,8078	0,1840	0,5029	0,8646	-0,2030	0,2869	0,8120	0,9545	1

Крім того, важливо враховувати високий рівень тіньової економіки в Україні, який, за різними оцінками, складає від 30 до 50% (Bochi et al., 2014; Bogdanok, 2022). Це означає, що значна частина працездатного населення не залучена до створення офіційного ВВП й більше третини економічної активності здійснюється в тіньовому секторі. Такий високий рівень тіньової економіки частково компенсує офіційні показники продуктивності та споживання, що є однією з основних причин низької кореляції між кількістю пенсіонерів і ВВП на душу населення. Ця ситуація призводить до того, що економіка не в повній мірі відображає реальний стан виробництва й споживання, оскільки тіньовий сектор залишає значну частину доходів і витрат поза офіційною статистикою.

Тісна кореляція між витратами на соціальний захист і ВВП на душу населення (0,9168) свідчить про важливість соціальних програм для підтримки рівня життя населення. З іншого боку, відносно слабкий зв'язок між кількістю пенсіонерів і ВВП (-0,3544) вказує на те, що кількість пенсіонерів не є основним чинником, який визначає рівень економічної активності в країні. Важливою залишається роль політики щодо соціальної підтримки та інвестицій в економічну інфраструктуру.

Негативна кореляція між середньою тривалістю життя та ВВП на душу населення (-0,6924) підкреслює складність підтримання високого рівня економічної активності в умовах подовження життя населення. Це вказує на те, що зі зростанням середньої тривалості життя необхідно забезпечувати реформування соціальних систем та адаптацію державної політики для зменшення навантаження на працююче населення. Подібна ситуація спостерігається із сумарним коефіцієнтом народжуваності (-0,6815), що вказує на демографічний дисбаланс і зменшення частки молодого економічно активного населення.

Отримані результати кореляційного аналізу демонструють, що специфіка української економіки, зокрема низький рівень пенсій і високий рівень тіньової економіки, значно змінюють традиційні уявлення про вплив старіння населення на економіку. В умовах України зростання кількості пенсіонерів і старіння населення не чинять значного негативного впливу на ВВП й ВВП на душу населення. Водночас соціальні видатки є важливим елементом підтримки економічної стабільності, що потребує подальших досліджень і реформ для забезпечення сталого економічного розвитку країни в умовах демографічних змін.

Для прогнозування демографічних та економічних показників за песимістичним та оптимістичним сценаріями використовуємо конкретні припущення й демографічні тенденції, які враховують зміну кількості населення, частку пенсіонерів, тривалість життя та народжуваність. Наведемо авторські деталізовані формули та методику прогнозування для обох сценаріїв.

1. Демографічні припущення

А. Песимістичний сценарій:

- кількість населення скорочується з 31 млн осіб до 27 млн до 2027 року, що є результатом продовження війни, втрат серед цивільного населення, еміграції та низької народжуваності;
- кількість пенсіонерів зростає до 11 млн, що призводить до значного збільшення навантаження на пенсійну систему та соціальну інфраструктуру;
- середня тривалість життя знижується до 64 років у зв'язку зі стресовими факторами війни та погіршенням якості медичного обслуговування;
- коефіцієнт народжуваності падає до 0,5 дітей на одну жінку, що вказує на серйозний демографічний спад.

В. Оптимістичний сценарій:

- кількість населення зростає з 31 млн до 34 млн завдяки поверненню воєнних мігрантів і реінтеграції окупованих територій після завершення війни 2025 року;
- кількість пенсіонерів стабілізується на рівні 11 млн, проте частина з них (3 млн) продовжує працювати, що знижує фінансовий тиск на пенсійну систему;
- середня тривалість життя поступово зростає до 70 років завдяки покращенню медичних послуг і стабілізації суспільства після війни;
- коефіцієнт народжуваності зростає до 1,3 дітей на одну жінку, що відображає поступове відновлення народжуваності.

2. Методика прогнозування економічних показників

Прогнозування економічних показників, таких як ВВП, ВВП на душу населення, витрати на соціальну сферу та охорону здоров'я, базується на взаємозв'язках між демографічними факторами та економічними тенденціями. Основні індикатори, які враховують у прогнозі:

1) $\text{ВВП на душу населення} = \frac{\text{Реальний ВВП}}{\text{Кількість населення}}$.

У песимістичному сценарії зниження кількості населення й зменшення реального ВВП призводить до падіння цього показника. В оптимістичному сценарії завдяки економічній відбудові та зростанню населення ВВП на душу населення зростає;

2) *Витрати на соціальний захист = Базові витрати + f (Кількість пенсіонерів, Середня тривалість життя).*

Зростання кількості пенсіонерів і погіршення умов життя в песимістичному сценарії сприяють збільшенню витрат на соціальний захист, тоді як в оптимістичному сценарії ці витрати частково компенсуються завдяки зниженню соціального навантаження;

3) *Витрати на охорону здоров'я = Базові витрати + f (Кількість населення, Тривалість життя).*

У песимістичному сценарії зниження середньої тривалості життя та зменшення населення можуть зменшити витрати на охорону здоров'я, але через погіршення умов війни вони залишаються значними. В оптимістичному сценарії, з огляду на покращення здоров'я населення та зростання тривалості життя, ці витрати зростатимуть;

4) *Витрати на пенсії = Кількість пенсіонерів × Середня пенсія.*

Ураховуючи, що середня пенсія залишається низькою в песимістичному сценарії, хоча кількість пенсіонерів зростає, це спричиняє лише помірне зростання витрат на пенсії. В оптимістичному сценарії зі стабілізацією економіки пенсії можуть зрости, але їх збільшення компенсується зайнятістю частини пенсіонерів;

5) *Кількість пенсіонерів_{t+1} = Кількість пенсіонерів_t + ΔМіграційний баланс – ΔСмертність пенсіонерів.*

ΔМіграційний баланс – це чистий приріст або зниження за рахунок міграції, а ΔСмертність пенсіонерів залежить від середньої тривалості життя;

6) *ВВП_{t+1} = ВВП_t × ((1 + зміни в продуктивності) / 100).*

Зміни в продуктивності включають: для оптимістичного сценарію – 10% щорічного зростання за рахунок повоєнного відновлення; для песимістичного сценарію – 10% щорічного падіння через тривалу війну;

7) *Витрати на пенсії = Кількість пенсіонерів × Середня пенсія.*

Припускається стабільний розмір середньої пенсії для песимістичного сценарію та помірне збільшення середньої пенсії для оптимістичного.

3. Формули прогнозування

А. Песимістичний сценарій:

- 1) прогноз кількості населення:
 - *Кількість населення 2025–2027 = Кількість населення 2023 – ΔВтрати від війни – ΔСкорочення народжуваності,*
 - *де ΔВтрати від війни = 1,5 млн осіб до 2027 р., ΔСкорочення народжуваності = Коефіцієнт народжуваності × Число жінок (1000);*
- прогноз реального ВВП:
 - *Реальний ВВП 2025–2027 = Реальний ВВП 2023 × (1 – (ΔВійна / Зменшення продуктивності)),*
 - *де зниження продуктивності через війну оцінюється на рівні 20% щороку (на основі екстраполяції попередніх періодів).*

В. Оптимістичний сценарій:

- прогноз кількості населення:
 - *Кількість населення 2025–2027 = Кількість населення 2023 + ΔМігранти + ΔПовернення мігрантів + ΔЗростання народжуваності, де ΔМігранти = 2 млн до 2027 р., ΔЗростання народжуваності = Збільшений коефіцієнт народжуваності × Число жінок (1000);*
- прогноз реального ВВП:
 - *Реальний ВВП 2025–2027 = Реальний ВВП 2023 × (1 + (ΔПовоєнне відновлення + Збільшення продуктивності)), де ΔПовоєнне відновлення = 10% щороку, а зростання продуктивності оцінюється за рахунок міжнародних інвестицій і внутрішніх реформ.*

Процес прогнозування включає використання економетричних моделей і демографічних припущень, заснованих на актуальних демографічних та економічних тенденціях.

У Табл. 5-6 узагальнимо та згрупуємо результати розрахунків прогнозних показників за песимістичним та оптимістичним сценаріями.

Таблиця 5. Песимістичний сценарій впливу старіння населення на економіку України в умовах війни на 2025-2027 рр.

Показник	2025	2026	2027
Реальний ВВП, млрд дол. США	120,00	110,00	100,00
ВВП на душу населення, дол. США	4444,44	4321,00	4111,11
Видатки на соціальний захист, млрд дол. США	14,00	15,00	16,00
Видатки на охорону здоров'я, млрд дол. США	5,50	5,20	4,80
Витрати на виплату пенсій, млрд дол. США	21,00	22,50	23,00
Відношення витрат на виплату пенсій до ВВП, %	17,50	20,45	23,00
Кількість пенсіонерів, млн осіб	10,70	10,85	11,00
Частка пенсіонерів у структурі населення, %	38,30	40,18	42,00
Співвідношення зайнятого населення й пенсіонерів	1,20	1,15	1,10
Середня очікувана тривалість життя, років	64	64	64
Кількість народжених на 1000 населення	6,00	5,80	5,50
Сумарний коефіцієнт народжуваності, на 1 жінку	0,50	0,50	0,50

Таблиця 6. Оптимістичний сценарій впливу старіння населення на економіку України в умовах війни на 2025-2027 рр.

Показник	2025	2026	2027
Реальний ВВП, млрд дол. США	165,00	190,00	220,00
ВВП на душу населення, дол. США	4852,94	5285,71	6470,59
Видатки на соціальний захист, млрд дол. США	13,50	14,00	14,50
Видатки на охорону здоров'я, млрд дол. США	6,00	6,20	6,50
Витрати на виплату пенсій, млрд дол. США	19,50	20,50	21,00
Відношення витрат на виплату пенсій до ВВП, %	11,82	10,79	9,55
Кількість пенсіонерів, млн осіб	10,70	10,85	11,00
Частка пенсіонерів у структурі населення, %	31,47	31,91	32,35
Співвідношення зайнятого населення й пенсіонерів	1,40	1,45	1,50
Середня очікувана тривалість життя	68	69	70
Кількість народжених на 1000 населення	7,50	8,00	8,50
Сумарний коефіцієнт народжуваності, на 1 жінку	1,20	1,25	1,30

У песимістичному сценарії прогноз базується на глибокому демографічному спаді через низьку народжуваність і зниження тривалості життя. В оптимістичному сценарії передбачається зростання кількості населення через повернення мігрантів і покращення умов життя, зокрема підвищення народжуваності й збільшення тривалості життя.

Старіння населення є однією з ключових демографічних проблем сучасної України, яке значно впливає на економічний розвиток країни. Зменшення частки економічно активного населення на тлі зростання кількості пенсіонерів створює додаткові виклики для державної політики. Це, у свою чергу, призводить до зростання видатків на соціальний захист, охорону здоров'я та пенсійне забезпечення, що чинить фінансовий тиск на державний бюджет. У цьому контексті постає необхідність розробки стратегій, спрямованих на зменшення негативного впливу старіння населення на національну економіку.

ДИСКУСІЯ

Різні теорії старіння, зокрема теорії відчуження, активності, субкультури та вікової стратифікації, забезпечують багатогранний підхід до розуміння змін у суспільному становищі та ролях літніх людей. Ці концепції підкреслюють і природне віддалення літніх людей від соціальних ролей, і можливості збереження активності та соціальних контактів, що є важливим для їхньої адаптації до старості (Diamond & Mirrlees, 1978; Johnson, 2008; Barro & Sala-i-Martin, 2003; Bengtson et al., 1997).

Україна стикається з демографічною кризою, яка характеризується значним скороченням кількості населення, зниженням народжуваності та збільшенням частки літніх людей. 2023 року кількість пенсіонерів становила 10,3 млн осіб, що на 3,42 млн осіб менше порівняно з 2010 роком (13,72 млн осіб), але частка пенсіонерів у структурі населення зросла з 29,97% 2010 року до 33,23% 2023 року. Зниження середньої тривалості життя до 64,1 років 2023 року також демонструє складну соціально-демографічну ситуацію, що була спричинена війною та економічною нестабільністю. Старіння населення впливає на економіку через зростання видатків на соціальний захист, які досягли 12,83 млрд доларів 2023 року порівняно з 8,73 млрд доларів 2010 року. Видатки на пенсії також зросли до 20,41 млрд доларів 2023 року. Хоча ВВП на душу населення зріс із 3078,4 доларів 2010 року до 5181,4 доларів 2023 року, цей показник більше відображає демографічне скорочення населення, а не справжнє економічне зростання.

Однією з ключових пропозицій науковців і полісмейкерів на сьогодні є активне збільшення кількості економічно активного населення, що дозволить компенсувати зростаюче навантаження на соціальні системи. Для цього варто розробити програми стимулювання зайнятості та зниження рівня безробіття. Наприклад, доцільно впроваджувати ініціативи з підтримки підприємництва, особливо серед молоді та літніх людей, які ще можуть залишатися економічно активними. Державна підтримка, податкові пільги та кредити для нових підприємств можуть допомогти зберегти частину літніх громадян на ринку праці, зменшуючи їхню залежність від пенсійних виплат.

Іншим важливим напрямом є скорочення еміграції з України, оскільки втрата працездатного населення є одним із чинників, що посилюють демографічну кризу. Необхідно створювати умови для підвищення рівня життя та забезпечення стабільного економічного розвитку, щоб молодь і кваліфіковані кадри залишалися в країні. Зокрема, підвищення якості освіти, збільшення кількості робочих місць із гідною оплатою та стабільне правове середовище можуть сприяти утриманню населення в Україні. Крім того, одним із важливих інструментів є розробка програм повернення українців з-за кордону. Воєнна міграція спричинила значну втрату людських ресурсів, проте в разі створення відповідних умов частина мігрантів може повернутися до України. Програми повернення можуть включати підтримку переселенців, створення можливостей для відкриття власної справи, допомогу в адаптації до нового соціально-економічного середовища. Повернення трудових мігрантів дозволить не лише збільшити кількість працездатного населення, а й залучити додаткові знання та досвід, які вони здобули за кордоном протягом останніх років.

У нинішніх умовах надзвичайно важливою стає грамотна мобілізаційна політика. Одним зі шляхів зменшення негативного впливу на економіку є проведення компетентної та ефективної мобілізації. Принцип «працєю або воєю» може стати важливим елементом державної політики. У першу чергу мобілізації мають підлягати безробітні громадяни, що дозволить не тільки ефективно розподілити трудові ресурси, а й повернути на ринок праці значну кількість чоловіків, які звільнилися з офіційної роботи, щоб уникнути мобілізації. Це сприятиме не лише збільшенню зайнятості, а й підвищенню надходжень до державного бюджету та Пенсійного фонду. Повернення на ринок праці людей, які звільнилися, дозволить збільшити доходи державного бюджету та Пенсійного фонду, оскільки кожний працелаштований громадянин здійснюватиме податкові відрахування. Збільшення доходів Пенсійного фонду також може бути досягнуте через легалізацію неформальної зайнятості та зменшення масштабів тіньової економіки. Неформальна зайнятість позбавляє бюджет значної частини податків, що могли б бути використані для фінансування соціальних програм і пенсійних виплат.

Урешті, необхідно впроваджувати стратегії, які б дозволили довгостроково збільшувати народжуваність у країні. Програми соціальної підтримки молодих сімей, пільгові умови кредитування для молодих батьків, забезпечення якісних систем освіти й охорони здоров'я для дітей можуть стимулювати збільшення кількості новонароджених. Успішна реалізація таких програм сприятиме покращенню демографічної ситуації та поступовому розв'язанню проблеми старіння населення в Україні.

ВИСНОВКИ

Кореляційний аналіз показав тісний позитивний зв'язок між витратами на соціальний захист і ВВП на душу населення ($r = 0,9168$), що підкреслює важливість державної підтримки для економічної стабільності. Водночас кількість пенсіонерів має слабкий негативний зв'язок із ВВП ($-0,3544$) й ВВП на душу населення ($-0,3831$), що свідчить про незначний вплив старіння населення на економічні показники. Це пояснюється низьким рівнем пенсій, які в середньому становлять близько 100 доларів на місяць, що нижче за міжнародно визнану межу бідності – 155 доларів, а тому вплив на державні витрати є незначним. Крім того, високий рівень тіньової економіки (30-50% ВВП) частково компенсує вплив старіння населення на економіку, оскільки значної частини доходів і зайнятості не враховує офіційна статистика. Тіньова зайнятість літніх людей також дозволяє їм підтримувати певний рівень економічної активності, зменшуючи залежність від низьких пенсій. Однак ця ситуація вказує на необхідність реформування соціальної політики, підвищення пенсій і боротьби з тіньовою економікою для забезпечення довгострокової економічної стійкості.

Для зменшення негативного впливу старіння населення на економіку України необхідно комплексно підходити до розв'язання проблеми, урахувуючи й внутрішні, і зовнішні чинники. Важливими елементами такої стратегії мають стати комплексні заходи, зокрема: реформування пенсійної системи з урахуванням зростаючого тиску на державні ресурси, стимулювання економічної активності літніх людей через програми підтримки підприємництва, упровадження програм для повернення українців з-за кордону, розробка стратегій підвищення народжуваності через соціальну підтримку молодих сімей і створення умов для виховання дітей, проведення компетентної мобілізаційної політики, а також скорочення рівня тіньової економіки, що негативно впливає на економічну стабільність.

Перспективи подальших досліджень за цією темою можуть стосуватися розробки програм адаптації українців, що тривалий час прожили за кордоном, на локальному ринку праці; пошуку інструментів підтримки іноземних інвестицій і розвитку спільних підприємств, проведення інклюзивної соціально-економічної політики на довгостроковій основі.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ

Внесок авторів є рівноцінним.

ФІНАНСУВАННЯ

Автори не отримували фінансування для цього рукопису.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

1. Barro, R.J., & Sala-i-Martin, X. (2003). *Economic growth* (2nd ed.). The MIT Press.
<https://mitpress.mit.edu/9780262025539/economic-growth>
2. Bengtson, V.L., Burgess, E.O., & Parrott, T.M. (1997). Theory, explanation, and a third generation of theoretical development in social gerontology. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 52B(2), 72–88.
<https://doi.org/10.1093/geronb/52b.2.s72>
3. Bochi, A., & Povoroznyk, V. (2014). *Shadow Economy in Ukraine: Causes and Ways to Overcome It*. International Center for Policy Studies.
https://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_ka_ukra_ni.pdf
4. Bogdanok, O. (2022). *Shadow economy of more than 30 percent - is it a lot or a little? Expert comments*. Social News. <https://suspilne.media/206342-tinova-ekonomika-bilse-30-vidsotkiv-ce-bagato-ci-malo>
5. Cummings E., & Henry W. (1961). *Growing Old: The Process of Disengagement*. New York: Basic Books.
<https://api.semanticscholar.org/CorpusID:143761424>
6. Diamond, P.A., & Mirrlees, J.A. (1978). A model of social insurance with variable retirement. *Journal of Public Economics*, 10, 295–336.
[https://eml.berkeley.edu/~saez/course/Diamond%20and%20Mirrlees_JPubE\(1978\).pdf](https://eml.berkeley.edu/~saez/course/Diamond%20and%20Mirrlees_JPubE(1978).pdf)
7. Dluhopolskyi, O., & Zhukovska, A. (2023). Inclusive development as an instrument to overcome economic

- inequality and discrimination. *ECONOMICS – Innovative and Economics Research Journal*, 11(1), 11–27.
<https://doi.org/10.2478/eoik-2023-0016>
8. Dluhopolskyi, O., & Zhukovska, A. (2024). Inclusion Index in the Policy of Inclusive Development of National Economies of the 21st Century. *International Forum EFBM 3.0 "Economy. Finance. Business. Management. From Recovery to Growth". Research Section "Paradigmatic Shifts in Economic Theory of the 21st Century": Proceedings of the 3rd International Forum*. Lira-K Publishing House, 53–56. <https://www.efbm.org/mcct3>
9. Eisele, F.R. (1974). Aging and society. *American Political Science Review*, 68(1), 262–263.
<https://doi.org/10.2307/1959764>
10. Havighurst, R.J., Neugarten, B.L., & Tobin, S.S. (1968). Disengagement and patterns of aging. *Middle age and aging: a reader in social psychology*. University of Chicago Press, 161–172.
<https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3511723>
11. Hayda, Y., Dluhopolskyi, O., & Cherniatynsky, T. (2024). The growth of environmental well-being in the concept of the green transition. *International Mediterranean Scientific Research Congress: Full Texts Book, Vol. 2* (13–15 August 2024). Rome: Iksad Publications, 583–589.
https://www.izdas.org/_files/ugd/614b1f_5d8ba6cf0d8a4a2_1a36e5ab357ff9c88.pdf
12. Johnson, K.M. (2008). Demographic trends in New England at mid-decade. *Communities and Banking, Federal Reserve Bank of Boston, Summer*, 24–27.
<https://ideas.repec.org/a/fip/fedbcby2008isump24-27.html>
13. Letunovska, N., Kashcha, M., Dluhopolskyi, O., Lyeonov, S., Artyukhova, N., Gasiar, M., & Sak-Skowron, M. (2023). Health Risks and Country Sustainability: The Impact of the COVID-19 Pandemic with Determining Cause-and-Effect Relationships and Their Transformations. *Sustainability*, 15(1), 222. <https://doi.org/10.3390/su15010222>
14. Lyashenko, O., & Dluhopolskyi, O. (2024). Uncovering the interplay between social welfare preferences and Society 5.0 achievement: implications for sustainable development. *ECONOMICS – Innovative and Economics Research Journal*, 12(1), 175–197.
<https://economicsrs.com/index.php/eier/article/view/476>
15. Mead, G. (1934). *Mind, Self, and Society*. Chicago: University of Chicago Press. 400 p.
https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/M/bo2_0099389.html
16. Mereshchuk, V. (2024). *40 million people will no longer exist. Or they will not be Ukrainians*. LB.ua.
https://lb.ua/news/2024/01/29/595959_ella_libanova_40 mln_naselennya_vzhe.html
17. National Bank of Ukraine (2024). *Official website of the National Bank of Ukraine*. <http://www.bank.gov.ua>
18. Pension Fund of Ukraine (2023). *Report on the work and budget execution of the Pension Fund of Ukraine in 2022*. <https://www.pfu.gov.ua/2157200-zvit-pro-robotu-organiv-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2022-rik>
19. Pension Fund of Ukraine (2024). *Official website of the Pension Fund of Ukraine*. <https://www.pfu.gov.ua>
20. Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. <https://www.populationpyramid.net/ukraine/2024>
21. Rose, A.M. (1962). The subculture of the aging: A topic for sociological research. *The Gerontologist*, 2(3), 123–127.
<https://doi.org/10.1093/geront/2.3.123>
22. Simakhova, A., Dluhopolskyi, O., Kozlovskyi, S., Butenko, V., & Saienko, V. (2022). Healthcare sector in European countries: Assessment of economic capacity under the COVID-19 pandemic. *Problems and Perspectives in Management*, 20(2), 22–32.
[https://doi.org/10.21511/ppm.20\(2\).2022.03](https://doi.org/10.21511/ppm.20(2).2022.03)
23. Texty.org.ua (2023). *Three important demographic indicators. The fewest children were born in 2023 in the last 300 years*. <https://texty.org.ua/articles/112194/try-vazhlyvi-demohrafichni-pokaznyky-2023-ho-narodylosya-najmenshe-ditej-za-ostanni-300-rokiv>
24. Zhukovska, A., Dluhopolskyi, O., Zheliuk, T., Shushpanov, D., & Brechko, O. (2021). "Silver economy": analysis of world trends and forecast for Ukraine. *Journal of Management Information and Decision Sciences*, 24(2S), 1–12. <https://www.abacademies.org/articles/silver-economy-analysis-of-world-trends-and-forecast-for-ukraine-11520.html>

Yuriy Hayda, Tetiana Dluhopolska, Nazar Tsyapa

POPULATION AGEING: TRENDS AND IMPACT ON THE STRUCTURE OF THE NATIONAL ECONOMY

The ageing of the population is one of the key demographic challenges in Ukraine, significantly impacting the economy, social systems, and labour market. This article examines the dynamics of this process and its consequences for the state budget, pension provision, and social policy. The primary objective of the study is to analyse the dynamics of population ageing in Ukraine and assess its impact on key economic indicators to determine strategies for mitigating its negative effects on the country's economy. The main method chosen for the study is correlation analysis, although comparative analysis, systematization, and formalization methods were also utilized. The research analyses major theories of population ageing, including the disengagement theory, activity theory, subcultural theory, age stratification theory, and symbolic interactionism theory. Special attention is given to the impact of war on demographic changes, particularly the decline in birth rates, increased mortality, and mass emigration. Forecast models of the impact of population ageing on the economy

of Ukraine in war conditions have been developed under optimistic and pessimistic scenarios. The study's findings highlight the need for pension system reform, stimulation of labour activity among older individuals, and the implementation of comprehensive socio-economic strategies to minimize the negative consequences of population ageing.

Keywords: population ageing, life expectancy, retiree, social protection, correlation analysis, forecasting

JEL Classification: H55, I38, J11, J14, O15